

1.6 WAT IS OPVALLEND GEDRAG?

De zin 'een gedragsgestoord kind is een kind dat stoort door zijn gedrag,' die de kinderarts Inge Flehmig vaak in haar voordrachten gebruikte, zit er diep in bij mij. Vanuit deze zin komen er vragen naar voren die de dynamiek van een gedragsstoornis zichtbaar kunnen maken: wie stoort het kind, wanneer stoort het kind, wanneer stoort het kind zeer beslist niet, waarmee stoort het kind, hoe zou het zijn als de gedragsstoornis van het kind er niet zou zijn...?

Vaak weten ouders van kinderen aanvankelijk helemaal geen antwoord op alle vragen. Ze hebben het opvallende gedrag of de gedragsstoornis al te veel met hun kind vereenzelvd. Dat betekent dat ze zich er helemaal niet meer van bewust zijn dat ze niet alleen een kind met opvallend gedrag hebben, maar ook een ijverig kind, een vrolijk kind, een creatief kind, een muzikaal kind, enzovoorts. Het is dus net zo belangrijk om, naast de therapie met het kind, de ouders te helpen hun kind weer in een bredere context te zien. Dat leidt vaak tot een minder verkrampde omgang tussen ouders en kind, en daarmee wellicht tot een eerste verlichting van de situatie.

Tegenwoordig wordt onder het verzamelbegrip 'gedragsstoornissen' een hele rij symptomen samengevat: gebrek aan concentratie, agressiviteit, hyperactiviteit, autistische tendensen, eetstoornissen, enzovoorts. Het loont de moeite om met de grootste zorgvuldigheid te onderzoeken waar het kind in liefde is gebonden. Geen enkel kind gedraagt zich opvallend of trekt zich terug omdat het daar plezier aan ontleent; een kind doet dat omdat dit gedrag voor het kind zelf een logische consequentie is van iets ergens in het systeem, wat wij van buitenaf meestal niet in de gaten hebben. Ouders doen hun kinderen vaak onrecht aan door alleen op gedragsniveau te handelen, bijvoorbeeld door te straffen, waarmee niet bedoeld wordt dat kinderen doorlopend alles maar mogen doen. Iets meer hierover kunt u in het tweede deel van het boek lezen.

Niet zelden komt het voor dat een zogenaamde gedragsstoornis bij een kind alleen daarop berust, dat het plaatsvervangend iets uitleeft voor de ouders wat deze zelf niet naar buiten kunnen brengen.

Ik denk daarbij aan Joey, een kleine, gekleurde, vierjarige jongen die in een psychomotorisch groepje kwam omdat hij op de kleuterschool vaak woede-uitbarstingen had, om zich heen sloeg, krabde en beet als de andere kinderen

te dicht bij hem kwamen. In het groepje moest hij met mijn hulp onder andere sociaal gedrag leren.

In vergelijking met kinderen van dezelfde leeftijd was Joey in zijn motorische ontwikkeling een beetje achter, ook al door zijn behoorlijk lage spierspanning die hij vanuit zijn etnische achtergrond meebracht. In mijn groep heb ik verschillende gekleurde kinderen meegemaakt die allemaal hetzelfde beeld vertoonden: slappe spiertonus, gecombineerd met een huid zo zacht als fluweel. Dat betekent voor deze kinderen dat ze zich in vergelijking met anderen meer moeten inspannen om bijvoorbeeld in een touw te klimmen of een berg op te komen. Daarnaast zijn ze zeer gevoelig bij het aanraken van de huid. Dat zorgt voor een dilemma, omdat ze tegelijkertijd een behoorlijk flinke druk nodig hebben om informatie via hun lichaam te krijgen.

Toen Joey voor het eerst in de groep kwam, was hij erg teruggetrokken en keek met grote kraaloogjes angstig naar wat er om hem heen gebeurde. Op de een of andere manier had het spel van de kinderen hem zo aangesproken dat hij beschroomd mee begon te spelen. De kinderen speelden muizen die op zoek waren naar kaas (een kunststoffen blok). Tot op de dag van vandaag zie ik die jongen nog voor me, hoe hij met zijn gele kunststoffen blok naar me toe kwam, over zijn hele gezicht straalde en 'kaas' zei. Daarmee was het ijs gebroken en kon hij veel dingen voor zichzelf uitproberen en belangrijke bewegingservaringen opdoen, wat zijn zelfbewustzijn ten goede kwam.

Ondanks dat liet hij zich echter nog lang niet aanraken, en alleen door toeval, opnieuw door middel van een spel voor de hele kleintjes, was eindelijk ook daarvoor de kans aanwezig. Hij had ineens het idee om een schapenvel om zijn nek te hangen en op handen en voeten schapje te spelen. Toen ik hem vroeg of iemand het schapje ook mocht aaien, kwam hij heel dichtbij en mocht ik hem - met het vel als bescherming tussen ons in - aaien. Joey kon hier duidelijk van genieten. Vanaf dat moment kwam hij vaak uit zichzelf om zich te laten aaien met een dekentje of een dierenvel om. Ook mochten de andere kinderen nu dichterbij komen en hem aanraken. Joey begon dit zelfs, soms door provocatie, van hen te eisen.

Een ander facet van hem was dat hij heel stil en verloren ergens in een hoekje kon zitten en niet te motiveren was om met een spel mee te doen. Toen hij er weer eens zo 'versteend' bij zat, heb ik hem in een impuls bij mij op schoot getrokken. Eerst verweerde hij zich daar heftig tegen, probeerde om zich heen te slaan en zich uit mijn schoot te weg te draaien. Maar toen

hij merkte dat ik in ieder geval sterker was, begon hij vertwijfeld te huilen. Dit huilen werd steeds dieper en steeds heviger. Tot dat moment had ik nog nooit een kind zo heftig zien huilen. Toen ik merkte dat hij zich helemaal kon overgeven aan zijn verdriet, heb ik hem verder alleen maar heel rustig vastgehouden. Blijkbaar was er veel verdriet opgestapeld en dat kwam er nu allemaal uit. Na een kwartier werd hij langzaam rustiger en klom van mijn schoot af om daarna met behulp van een deken en een schapenvel een hol te bouwen. Terwijl hij op mijn schoot zo aan het huilen was, liet ik hem ook verbaal weten dat ik zijn pijn zag, hoe zwaar dat voor hem moest zijn, dat het er allemaal mocht zijn en dat het goed was dat alles er nu uitkwam.

Toen het uur voorbij was en hij naar zijn moeder ging, kon ik zien met wat voor blik hij naar haar keek. Ik kon daaruit opmaken dat het pijnlijk voor hem was; dat hij zich zelfs schuldig voelde dat hij het niet uitgehouden had en gefaald had.... Dat heeft me diep geraakt en tegelijkertijd in mijn gevoel versterkt dat de jongen iets droeg en uitgehuild had wat niet het zijne was. Ik heb de moeder precies verteld hoe het uur verlopen was en haar ook verslag gedaan van mijn beeld dat hij iets draagt wat niet bij een kind hoort. Tijdens mijn beschrijving van het verhaal had de moeder de hele tijd al tranen in haar ogen en tegen het einde begon ook zij hevig te huilen. Ze bevond zich in een extreem moeilijke scheidings situatie, was erg alleen en volledig uitgeput. Ze deed grote moeite om zoveel als ze kon haar angst en verdriet voor haar zoon te verbergen. Temeer omdat hij ook al het verlies van zijn vader moest zien te verwerken. Uiterst gevoelig als Joey was, had hij de gevoelens van zijn moeder voor honderd procent meegekregen en - zoals veel kinderen in zulke situaties - alles naar zich toetrokken. Hij dacht dat hij op één of andere manier schuldig was aan de hele ellende.

Vervolgens heb ik de moeder ondersteunende gesprekken aangeboden, die ze ook graag en in vol vertrouwen accepteerde. Ik heb Joey direct na de sessie nog een keer in het bijzijn van zijn moeder gezegd dat hij niets verkeerd had gedaan. Integendeel, dat hij een dappere jongen was en dat het goed met hem mocht gaan, ook als zijn moeder verdrietig was, want hij was maar een kind. Zulke zinnen zeg ik de kinderen op een ernstige en volwassen manier, en steeds zie ik aan het oplichten van hun gezichtjes dat hun ziel het begrepen heeft. Na deze zin keek Joey zijn moeder beschroomd aan en toen deze knikte, straalde hij en vertelde haar heel opgewonden dat hij een hol had gebouwd.

Ik heb Joey nog vaak moeten vasthouden en met de moeder heb ik intensieve gesprekken gevoerd. Mettertijd werden hun zielen rustiger. Zijn opvallend gedrag op de kleuterschool ging na een jaar over in normaal gedrag dat hoort bij een gezonde uitwisseling tussen kinderen van zijn leeftijd. Later is Joey nog naar een judogroep gegaan voor oudere kinderen waar hij ook goed mee kon komen.

Dit fenomeen, dat kinderen iets voor hun ouders uitleven, ben ik zeer vaak tegengekomen en vanuit deze achtergrond bezien krijgt opvallend gedrag een heel andere dimensie.

1.7 DE SCHULDVRAAG

Ik heb het nogal eens meegemaakt, dat - na het vaststellen van een probleemdiagnose bij het kind - de schuldvraag naar voren komt, meestal bij de moeder. Veel ouders maken zich zorgen of zelfs verwijten dat ze het probleem van hun kind niet op tijd gezien hebben, niet voldoende serieus genomen hebben, niet ...- hier kunnen we een hele waslijst geven. Ook uiten velen een niet nader te omschrijven schuldgevoel of worden bang iets gedaan te hebben wat voor altijd onherstelbaar is voor hun kind.

Daar komt nog bij dat deze gevoelens vaak door de omgeving versterkt worden. Welgemeende raad van bekenden of wellicht van de eigen ouders over de opvoeding, zoals: "Wat is jouw kind brutaal, onhandig, vastgelopen, dat moet het toch zelf kunnen doen, je stelt het kind ook geen grenzen, die moet een draai om zijn oren krijgen...", - geeft eerder druk dan dat het hulp betekent. Ook voor therapeuten die willen helpen maar zich intussen misschien verwonderen waarom een moeder bijvoorbeeld in de samenwerking gesloten is en een gesprek liever uit de weg gaat, is dit een punt om bij zichzelf bedacht op te zijn.

Natuurlijk is het voor de meeste ouders niet eenvoudig om te erkennen dat ze zich schuldig voelen en dat ze vanuit hun eigen dynamiek geen oplossingsmogelijkheden kunnen vinden. In de loop der jaren ben ik er daarom toe overgegaan om dit thema vanuit mijzelf meteen tijdens het eerste gesprek ter tafel te brengen. Ik leg de ouders dan uit dat zij de vastgestelde stoornis of problematiek (zie Bijlage II) meestal helemaal niet hadden kunnen onderkennen; wij 'vaklui' hebben hiervoor een jarenlange opleiding nodig gehad.